

Үтүөкэн үлэһит киһи диэн—кини

Ушун хоту тaaстaaх Дьяаныта улдээбит уанча
сыйларын Яков Гаврильевич олуc истиннин ахтаач-
чы: «1 Энэ, Адыачын, Боруулаах сэтэ далаастаах
оcкyодаларытар күүдэн-хааран, көтөбүллэн турар үлэ-
лээбэтин, 1938 сылааххэ мин бастаан тиннийдэр
олөхтөрө-дьяахтара түткүтэх, хараңа этэ. Күн ах-
сын аталына урукка ахсаан, физика, биология пред-
меттэрин бнэрэрим. Аны үөрөдү суох улахан дыону
үөрөтэрин, спектаклы болэмнидбин, бэйэм артистэ-
бын. Оробулбэр үс-түөрт көстөөх сарынан сыздыан
малларыннан нэрийкөн ыраас олох туһуван көсөннбн.
Дьээ чэниэ хайдах суорары, бэл муостата суох дьээ
быолуны уу мьан баран миниминтири, хайдах суу-
пары суулары көрдөрөн үөрөтэрим...».

1948 онд сэлдлээх, хаан-уруу дэвсгэр чугас сэлдлээр, Яков Гаврильевич дэмж мөргөжүүлж Чурагчын нөхөн хэлбэрт, Төрөншүүтэрэ уонна убайа оччолорго сахана аһа сүжүмт сөтөл шарыга мэллэрэн күншээрэ харааран сэтгэлээрэ, Яков Гаврильевич учууталынан, кэргэнэ Ангута Степановна биедэсрэнэ Алаарга үе сэл, Солоньевна үүрт сэл үлэлдэн баран Муудайга кэлбүүтэрэ, Манна үлэлээр уонча сэллэрээр Яков Гаврильевич сүүнүт-хоһуут учуутал, методист бэйныгынэн күүнүт билибүтэ, Элькөнш-Занков нымдаларын туттан очуу аналыгич-синтетическэй доргоон ныматынан аарыга үөрэтнэн түргэтэн-нэгэ, Бэйгэ айан өнөрбүт букубаарынан үөрэтэ

Народный театры айна бэлэмэ 1968 сылтаа ытталыбыта. Ол курдук, талланнаах дьоннору булуу, пьесалары туруоран гастроллааһын сабаларыта, Чураачы орто оскуолатын учууталларын күүһүнэн М. Довордууран «Айымалзан» дьэи пьесатын туруоран пьесаларытынэн сылдыан көрдөрбүһүнүт. Театры тэрийэргэ үгүс таһас, декорация наада этэ. Кирибит харчы өнөө туһаныллара, Олохтоох сөлүсөвөт үөһүтэ ыларбыгытар көмөлөсүтэ. Магнитофон, проектордар, иккүннөр массына, таһас-сап ыланан материаллаах өттүнөн бөгөргөтүөз сатаабыһын. Онтон 1969 с. театрга артист билиһытынан бадалаах уонна талланнаах дьоннору сүүмэрдөөн 20-гэ таһа киһини ытталыһын. Режиссер Иван Иванович Кандиновскай кэлэригэр Герасимова Александр, Норянин Никита, Дорофеев Проконий, Васильева Мотрена, Седалищева Мария, Павлов Яков, Тоскин Иван, Кривошапкин Семен, Архипов Александр, Платонов Са-

Мянхныг аагтаах кинигэ Дюкуускайга «Сахипозитрафикадэ НИИП-нан 1997 сыллаахха бэчээттэнэн жүн сирин көрбүтэ. Кинигэ автара—СР үтүөлөөх тренер Н. П. Харитонов. Кини сөрүрүү анал фавкультурнай үөрөбү бүтэрэн, дипломнаах специалист 1957 сылтап 1996 сыллаахха дээрэ—39 сыл устата хайыһардыт-тренер-педагог хайыһар спорду 70 сыллаах истопляты, сэрйи шийиттэн сагалаан хаһан, хаһа спорт бу көрүнгөр күрэхтэһинлэр буоабуттарын, нымнаах бастаабыттарын уонна кинилэр көрдөрүүлэрин хомуйан кинигэтигэр калларбыт. Кини, тус бэйэтэ үтүс күрэхтэһинлэртэ матчыбыт кини, күрэхтэһинлэр тустарынан «Кыым», «Саха сирэ», «Эдэр коммунист» (кэли «Сахаада»), о.д.а. хаһыаттарга тугатына суруйан сырдатан уонна онтуу бэрийтин муһуһан иһитэ.

Книгадэ барыта 3039 биирдиллээн кийн аага-уола аутыллыбыт. 255 хаартыска сүүмэрдээн киирбит, 30 удуустар хайыһардымттарыы туастарынан иһирэх ахтыһылары оҥорбутун туһунан спорт тевеэна А. Е. Амосовка хһинэс кийини тыһыгар суруйбут.

Павел Павлович спорт сэмэллэх үлэйтэ, олоон хайшһарга анаабыт киһи, 3 ССРС спордуу маастарын, 25 маастарга кандидатын уонна сүүстэн тахса бастаагы разрядтаах спортсменнэри бэлэмтэбит, республика 61 чемпионнарын итээн таһаарбыт үтүөлээх. Бизэ сым сүүрүн-көтөн, үгүстүн сэмэлэһэн, спонсордору булан, «Хайшһар суолугар» диин 320 странидалаах кинигэтэ 3000 экзэмплярынан таргыста. Кинигэтин Чураачы Хадаарымгар «III Интернациональ» колхозка үлэлээбит, авторы 1932 сыллаахха уон бэйис оюнун төрөһүт аҕатыгар Павел Николаевичка уон-

ФРАНЦИЯ ЭМЭ ОБОЛОРУ КОМУСКУӨБӨ

ДЬОКУУСКОЙ. Кичин куорат дьаһалтата гриби уонна кыһылыах амылаһы сэрэтиниг 6 тыһ. доза вакцинаны атыылаһымыга 600 тыһ. солк. үбү көрдө. Манньык эмп Франция «Пастер Марье Коинот» фирматыгар оҥоһуллубут уонна эмп кичин организмга ма. ууһун утары охсуһар дьобурун улаатыннарарын туһунаа дьаһалта, эмкэ управлениетыгар бигэргэтиллэр. Эмп поликлиникаларынан түнүтүллэр. 12-13 састаах оҕолор вакцинация босхо туһаныахтара. Чуо.

сыйдыныбыта. Дордоону арааран истэ-хатыллыгы үөрөтөн, оҕо түргэнник ааҕарга үөрөнөрүн ситиһинэххэ сөбүн абаҕас уруктарыгар көрдөрөрө. Ион Гаврильевич бу нымата ааҕынга үөрэтэр сүрүн бөлөмнүр нымма этэ; дордоону ситаан арааран истэр ол ол дордооннору холбоон тыла (санганы) таһааран ааҕан барар. Ион Гаврильевич ныматынан 1980-с сыллартан оҕолору холкутук ааҕарга үөрөнниттэрэ. (1981 сыллааха Саха АССР Үөрэтин министерствотынан «Алта саастаах оҕолору дордоону арааран истэргэ үөрөтүн омытытын» диэн брошюра тахсыбыта). 1969 сыллааха Ион Гаврильевич пенсияға тахсыбыта уонна байытин ныматынан алта саастаахтарын ааҕарга үөрөтүнүн саҥалаабыта. Общественин методист быһытынан оройуон детсадтарыгар, оскуолалар 1-ги кылаастарыгар оҕо сайатын саймынардыкка, ааҕынга түргэнник үөрөтүн туругуун чийчийбитэ. 1969—1986 сс. бары оскуолаларга оҕо ааҕар дыбуруун аналитической тэтиээн көрүү таблицаларын омуртообута. Бу 18 сын устата ыппыт дылуурдаах методический үлэтин түмүгэр биллэр хамсаанын тахсыбыта — майгыйгы кылааска ааҕарга үөрөтүн түргэтээбитэ. 1969 с. үөрэх дылын үһс чилипчиритер оройуон үрдүнэн мүнүүттэ 20 уонна онтон элбэх тыла ааҕар оҕо ахсаана 59 %-га төннөөрө. Саҥа кудуххай ныманы киллэрин түмүгэр ити көрдөрүү 81%-га тийбитэ.

Аһынгас айымы санаалах гуманист-учуутал, педагог Я. Г. Павлов оро доруобуйатын харымтар, арагаччылар үлөтүн өссө Дьяны улууһугар үлэлир сыаларыттан саралаабыта. Оро эт-хаан өттүнөн чапын-чабык буолуутугар оңуруот аһын, үрүн ас уонна чөл олох тубаларын үгүс төгүл төрөппүттэргэ өндөтөрө, сүбэллэрэ. 1980-с сыллар бүтүүлэрингэр Алаарга, Мугудайга, Бахсыга уонна Тэлейгэ барыта 2600 кв. метр ичинээх гешпидалары туттаран тугу аһын хайдах үлэлири, төһө үүһүүнү ылары бөйөтүнөн көрдөртөөбүтэ. Саныыран, 80-нүгүтүн тахсан баран, үчүгэй үүнүүлэх, билиги усулуобуйаһыгар тулунумтуо, үүнээбилэр-оңуруот астарын сэмэлэри, атыытын төрийбүтэ. Кырдыаас учуутал улуус ыллара үсүлэрэ гешпидалаан оңуруот аһын, хото үүннэрэр буолан өрдөлөртүн үөрөр: «Ыра санааһы олоххо дьэ киирэн ээрэр»,—диһэр.

Чурагчы улуунун бичуутгаах гражданин, олохтоох суолталаах персональнай пенсионер, Улэ Кыһыл Знамита орденнаах, Саха АССР оскуолатын үтүөлээх учуутала, энтузиаст-новатор, ветеран-педагог Н. Г. Павлов 85 саабын туолла. Утүөккэн сүбэһиниит, алыктаах аймы-хаан арчыһаһыт куор өрөөн өлүгүнүн элэриэс, дүһаһыт кэскилиин түстүү олоорун өһүн барда махтал буолуехтун!

Роман САВВИН,
РФ ҳарбиарбитрин туйгузи, удуус бочуоттаах
гражданини

ЧУРАПЧЫТААБЫ НАРОДНАЯ ТЕАТР
30 СЫЛЫН ТУОЛУУТУН КӨРСӨ

ТЕАТРЫ АҢЫЫ ТУҢУНАН

хирдон, Никонцова Мария, Васильев Петр, / Массаж Петр, Васильева Екатерина, Петрова Елена, Иванова Мария, Попов Петр, Монастырев Егор, Игнатова Анна, Игнатьев Гурий, Попова Елизавета, Шестанов Спиридон, Зверстов Петр, Дятковская Екатерина сүүмэрдэки соннуурга болон ололбуһнут.

Художниктынан Семенов Семен Николаевич, кастомерынан Наумова Устинья үлэлээбиттэрэ. Бастагы театр быһаһын асыгыт пьесанын Суорун Ололлоон «Төлөн Ньукуус» диэн 4 соннууулаах лирико-героическай драмата этэ. Онон 24 күнн соннуобута. Театрбытыгар байыгыт биһир дойдумаахпыт, Саха АССР уонна РСФСР народнай артиһа Петр Михайлович

Решетников аатын бизнестик даян бары артистары кытта суббөлгөн, муунахтаан баран, очтотосуу райсовет исполкомугар көрдөтүү түнөрүргө даян түмүккө калыбыштыт. Ити көрдөтүү ылыналган, райсовет исполкомун 1970 жыл кулум тутар 2 күнүөзгө бынаарыштыган Чурапчы народной театра Саха АССР уонна РСФСР народнай артиһа Пётр Михайлоуна Решетников аатынан ааттаммыта.

Театрга 30 жыл уस्ता үсүс эдир иччаттар сылын айыи артист быһымтынан кытаныр, билигин эрдэ-тоонгилер кырдыбас келүөнэ артистарынан буоллулар. Эссе да иччат гардыһына, оонньоолуна албээн илэр.

Түмүккө бийикте театрды изыдагыт кылабыз, ман бас билер микроавтобуна сууга буулар дин сапызыт.

Е. ДЯЧКОВСКАЯ,
театр бастакы директора.

„ХАЙЫҢАР СУОЛУГАР“

на ийэтигэр Марфа Федоровна Харитоновтар сырдык кэрнэстэрингэр анаабыт.

Төрөншүүтүрүн, кырдаас жөлүнө дьону ыттыган, ол илгир бийигин—Ада дейду Улуу сэринтин мете-
раннарын, 16-с, 17-с, 18-с, 19-с, 20-с, 21-с, 22-с туспу
хайынар биртөдөлөргүр сыддан сэриндесип, ол-
бүт уонна билгити баар 38 саха бууйуннарын Васи-
льев Сергей Осипович, Посельский Семен Иппокентье-
вич, Протодияков Гаврил Дмитриевич, Флегонтов
Семен Дмитриевич уо.д.а. ааттарбытын, 11 хаартык-
каларбытын кинигетигэр киддэригэ улахан махта-
лаах.

1942 с. Уралга Боршети, байыанлай лавырыгар тирилбият Кылаабынай командование резервтизэн буолбут туспа хайыһар бригадалары 1943 с. Хотугулуу-Ардаангы фронга остоох Демьянской пладармын эһиниэ, Ловать өрүскэ, Старай Руссада уонна Ильмень күөлгэ сэрриалеспиттэрэ. Үчүгэйиэ дьаһа үгүс сахалар—хайыһардыттар бойбуой суоллара, сырыллыра Ильмень күөл биэрэгэр үйөтүтүллэн, аналлаах мраморвай памятникыык оҥоһуулан турар.

П. П. Харитонов дайдууг дьонун, Чурагчы спорт-сменнарын төбө кылырбитий дигэн итгэрийнхргээн аахнытым. 1940 сылтан садалаан аскулалар үөрэ-нөөчүйлэрин күрөхтөһиллэрэ, оройуонга, республикада ытылалымыт күрөхтөһиллэргэ чемпионнаабыт биллэннээх спортсменнар бары кариэтэ кинигэ-книрбиттэр. Барылаан ааган көрүүбүтүн, 50-чэ бастын хайһардымттар ааттара, көрдөрүүлэрэ суруллубут. Оч үһүгэр Егор Кирилин, Семён Маня

дана ити саястарыгар оҕолор сыстыгыаннаах ыарыыларга
ордук кууска ыллараллар.

Бийнхад саваскыттан Дьонкуускайга олоорор 4.5 тн. каршгэ орто салстаах оодолл доруобуйнарын бөгдөгүүгэ анал программа олоххо ниллэриллэр. Билигин илмиллэр өмн оро агарын эрэ эмтээдннэгэ тийнхэ дигэн аадаллар. Ол прээрн өмн эбил булууга үлэ салтмь баар.

роп, Гаврил Попов, Николай Барахсанов, Егор Феофанов, Иван Попов, Николай Захаров, Павел Митин, Вера Борисова, Афанасий Иларионов көрдөрүүлэрэ, хавартыскалара баяллар.

1988 с. республикатадaа кыһынтыг Х-с спартакиадада чуралчылар ситинивлээхтик кыттыбыттар. Манна ийа-бий Тимофеевтар—Ким, Макар, Вячеслав уонна Аркадий спартакиада пьедесталыгар төрдүүн тахсан турбут фотолара ордук сонун. Бу саха сирин спордун историктытар хаһан да буолбатах бэлнэ со- быыты быһымыттан сымалаламмыт. Автор бу латырбыт хайыһардыттар төрөнүттүгүр Елена Макаровнада уонна Михаил Нифиоровичка—уон ололоох малга барда махтаа буолуохтун дииэ (263 стр.) суруйар.

Выдиримын Дьокускайдаагы I №-дэх педучили-
щаа республикатаагы хайнаар спордуу федерация
тын тэрийннитимин П. П. Харитонов «Хайнаар су-
лугар» дигэн кинигэтин сүрэхэнийитигэр үгүс вите-
раннар, эдэр ыччат, ученайдар, уопша хайнаары со-
бүлүүр, таптырар дьон азгыттыбыттари, авторы эдэр
дэлэбяттэрэ.

Хайнхар спорд хотугу омунар төрт спортар буолар. Саха, эбэн булчуттара туут хайнхарына ыраах сирдэринэн ымырданан бухтууллара. Манна да батан эгэххэ, тайах, таба тыйаһын бүрдүлбүт кэтит хайнхары өлөрөн күрөхтөһүн өтөрүөххэ баара Холебур, Снайдинаһын дойдударыгар хайнхар-булчуттаах спорт көрүнэ.

Сэргийн явилж бичнэхэ хаймхардааны масссабай буолара, ыраас салгытга хаймхарыннан сымдыны, эти хааны, былчыгылары саймынварар, чөбдигардөр спорт бэлхытүннэп тута собулэһшнтэ.

Хаймнар сьерда дорубуйада туһатын уонна ону сыйыналар дьаһаллары ылар иладатын туһуни ме динский. ы.ука доктора Карл Георгиевич Башарин тоһоһоһон бэлэтээбитэ.

«Хаймнар суолугар кинигэни хомуйан, суруйла таһаартарбыт баш дөйдулаахытытар П. П. Харитоновна махтанаа турар, салгыа ситиһинилээх үлөһү баарарбыт.

Г. ЕФИМОВ,

CHA.

